

A MARXISTA PEDAGÓGIA TÖRTÉNETE DOKUMENTUMOKBAN III. (*Tankönyvkiadó Budapest, 1977.*)

A sorozat harmadik kötete a szovjet nevelésügy történeti anyagát öleli fel 1917-től 1945-ig. Az 1967-ben megjelent első kötet a marxizmus-leninizmus klasszikusainak írásait, az 1971-ben megjelent második kötet pedig a tőkés országok munkásmozgalmainak pedagógiai törekvéseit foglalta össze. A most megjelent harmadik kötettel vált teljessé ez a sorozat. A sorozat szerkesztője, *Vág Ottó* kiemeli az előszóban, hogy e három dokumentumgyűjtemény nem helyettesíti a marxista pedagógia történetének megírását, de nagymértékben megkönnyítheti a teljesebb történeti elemzést.

A harmadik kötetben szereplő dokumentumok egy része már más kötetekben megjelent. Jelen formájában való közreadása mégsem tekinthető feleslegesnek. A történeti alakulást figyelembe vevő elrendezés az időrendiség szempontjából lényeges. A korábban már megismert dokumentumok ebben a sorrendben más megvilágítást és értelmezést kapnak. Természetes, hogy a kötetben található nagyszámú, eddig nem publikált dokumentum teszi igazán értékessé a harmadik kötet anyagát is.

A kötet anyaga a címnek megfelelően elsősorban a neveléstudomány alakulását dokumentálja. Ugyanakkor találunk benne az egész közoktatásügyre vonatkozó döntő fontosságú határozatokat, intézkedéseket is. A dokumentumokat kiegészítő, alapos szakmai tudással megírt jegyzetek lényegében megadják a történeti helyüket és értéküket is a közölt anyagoknak. Szaktudományunk szempontjából éppen a felöltelt időszak tartalmaz sok érdekes problémát, mivel a szovjet neveléstudomány ekkor kezd kialakulni. Az új neveléstudományi rendszer, a tartalmi kérdések kialakítása nem volt könnyű feladat. A közölt dokumentumok nagyon jól tükrözik azt az ideológiai harcot, amely e kérdésben lezajlott. Lényegében azonban nemcsak a neveléstudomány körül folytak viták, hanem minden oktatási-nevelési elméleti és gyakorlati kérdés körül is. A dokumentumok azt igazolhatják, hogy milyen nehéz volt a sokféle értelmezés és célkitűzés között meglátni a helyeset, látni a fejlődés igazi útját és igényét, és mindezt megvédeni a tévedésektől, torzításoktól, *Lunacsarszkij*, *Krupszkaja*, *Makarenko* és a többiek jelentőségét is csak ebben az összefüggésben láthatjuk teljesen. Az oktatómunka területén nagyon előtérben ebben az időszakban a tantervek kimunkálása, a tantervelméleti kérdések tisztázása, a művelődés anyagának kijelölése állt. A munkaiskolák körül kiala-

kult viták szintén döntő fontosságúak voltak, és az elméleti állásfoglalások tanulmányozása ma sem felesleges.

Sokszor állapítjuk meg azt, hogy a szovjet pedagógia ismerete mennyire megkönnyíti helyzetünket, és milyen sok segítséget nyújt a helyes álláspontok kialakításában. E harmadik kötet dokumentumaiba kell beleolvasnunk ahhoz, hogy megértsük e megállapítások igazságát. Számunkra valóban azt a lehetőséget adta a szovjet pedagógia, hogy a tévedéseket el tudjuk kerülni, és kisebb hibaszálalékkal jelöljük és oldjuk meg soron következő feladatainkat. Elméleti vitáink, gyakorlati feladataink kijelölése során gyakrabban fordulhatnánk ma is ezekhez a dokumentumokhoz. A pedagógia tudományjellegének értelmezésében is sok hasznos gondolatot találunk a kötet szerzőinek tanulmányaiban.

A kötetben található befejező dokumentumok már az 1940-es évek anyagát tartalmazzák. Tekintettel arra, hogy ezek eddig magyar nyelven nem jelentek meg, elolvasásuk sok új információval gazdagítja ismereteinket. Ebből az időszakból a válogatás éppen ezért lehetett volna bővebb is.

Jó lenne, ha a sorozat ezzel a harmadik kötettel nem fejeződött volna be. A szovjet pedagógia és közoktatásügy 1945 utáni alakulása is sok, eddig nem eléggé ismert, vagy nehezen hozzáférhető dokumentummal rendelkezik. Reméljük, hogy a sorozat szerkesztője ezek közreadásának lehetőségét is megtalálja.

Dr. Bereczki Sándor

Lőrincz Pál:

ÁBRÁZOLÓ GEOMETRIA

(Szakközépiskolai tankönyv, Tankönyvkiadó, 4. javított kiadás, 1977.)

E mű 4. kiadása 1966-ban jelent meg. „Korunk mérnökei és technikusai éppúgy rajzban fejezik gondolataikat, mint az egyiptomi piramisok tervezői tették. Legfeljebb a rajz nyelve fejlődött, csiszolódott. Egy rajzból legtöbb esetben többet lehet kiolvasni, mint egy kötetnyi írásból. E rajz nyelve nemzetközi.” – írja a szerző.

A technika előretörése a ma emberétől – a nem szakembertől is – mind több és több helyzetben megköveteli az egyszerű műszaki rajzok olvasását, készítését. E rajzok olvasása és készítése viszont csak bizonyos szintű térszemlélet segítségével lehetséges. A térszemlélet kialakításában, fejlesztésében a geometriai, ábrázoló geometriai ismeretek jelentős szerepet ját-

szanak. Az alapok lerakása a legújabb irányzatok szerint már az általános iskola alsó tagozatában megkezdődik.

E könyv lehetőséget biztosít az említett „nyelv” tanulmányozására, kezdő és középfokon való elsajátítására. A könyv felépítése is jól tükrözi, hogy a műszaki rajz olvasása és készítése geometriai, ábrázoló geometriai ismereteken nyugszik.

Az első 4 fejezet a rajzeszközökkel, valamint a legfontosabb sík- és térgeometriai ismeretekkel foglalkozik.

Az 5–8. fejezet a Monge-féle ábrázolást és annak különböző alkalmazásait mutatja be. Az utolsó négy fejezetben pedig az áthatások, a térgörbék és a torzfelületek, az árnyékszerkesztés és a perspektíva kérdéseit dolgozza fel.

A könyvhöz hozzátartozik Török Tivadar modellgyűjteménye, amely a jobb és mélyebb megértést feltétlenül elősegíti.

Ugyancsak e könyv melléklete egy térhatású ábrákat tartalmazó füzet is, ennek szerzője Pál Imre.

Miskolczi József

Szicszai József:

HÁROMSZÖGGEL KAPCSOLATOS FELADATOK KOORDINÁTAGEOMETRIAI MEGOLDÁSA

(Középszakos szakköri füzetek,
Tankönyvkiadó, 1977.)

A könyv címe nem fedli fel a tartalom egyik lényeges vonását, ti. azt, hogy a feladatok koordinátageometriai megoldásához egyáltalán nem, vagy alig használja a szerző a legismertebb, a Descartes-féle koordinátarendszert.

A szereplő feladatok olyanok, hogy nehézkesen oldhatók meg derékszögű rendszerben, de könnyedén és egyszerűen adódik a megoldás más, kevésbé szokványos rendszerben. A kidolgozott feladatok mellett megtalálható ismert tételek (pl. Ceva-, Menelaosz-féle tétel) igazolása és annak bizonyítása is, hogy a Feuerbach-féle kör érinti a háromszögbe írt kört.

Tárgyalja többek között a pont ferdeszögű koordinátáit, az egyenes, a hiperbola egyenletét ferdeszögű paralel rendszerben, majd megoldja a kiinduló feladatot. Ebből adódóan kerülnek sorra a területkoordináták, baricentrikus koordináták, térfogatkoordináták.

A füzetben 81 kitzűzött feladat is található, amelyek megoldásához az utolsó fejezetben levő útmutató ad segítséget.

Középszakos szakköri foglalkozásokon jól használható könyv. Tanulságos tanárnak, diáknak egyaránt. Nagy érdeme, hogy segítségével az érdeklődő tanulók élményszerűen ismerkednek meg a különböző koordinátarendszerekkel és

saját tapasztalataikból ismerik fel, hogy egy alakzat leírására néha egyik, néha másik rendszer a célszerűbb.

Dr. Tóth Balázs

Németh G. Béla:

11 VERS. VERSELEMZÉSEK, VERSÉRTELMEZÉSEK (Tankönyvkiadó, 1977.)

„Az irodalmi mű valóságos csoda. Létezik és él, hat ránk, rendkívüli értékkel gazdagítja életünket, megajándékoz bennünket az elragadtatás és a lét mérhetetlen mélységeibe való alázállás óráival... Ha elméletileg meg akarjuk ragadni, olyan bonyolultnak és sokoldalúnak bizonyul, hogy alig lehet áttekinteni, s az esztétikai élményben mégis egységként áll előttünk, melyen csak átdereng ez a bonyolult felépítés.” – írja Roman Ingarden, lengyel filozófus és esztéta az Irodalmi műalkotás című könyvében.

Ha az irodalmi mű „csoda”, az irodalom tanítása igazi „bűvészet”, ahol a „varázsló” maga az irodalom tanára. Mert az irodalmi mű esztétikai élményét tanítványaink számára teljessé tenni – amilyen szép, olyan nehéz feladat.

Modern irodalomkutatásunk műközpontúvá vált. De hogy hogyan, milyen módszerrel közelítsük meg a művet, hogy az elemzés ne legyen öncélú vagy sablonos, hogy valóban tökéletessé tegyük a művet befogadók élményét, ez az örök probléma, ez foglalkoztat mindannyiunkat, irodalomtanárokat.

Ehhez az állandó tanári meditációhoz nyújt segítséget Németh G. Béla nemrég megjelent tanulmánykötete.

Aki pontosan kidolgozott mintákat, szempontokat vár e könyvtől, csalódní fog, de aki indítást, ihletést, bátorítást akar, sokat kaphat tőle. Németh G. Béla verselemzései nem tartoznak a megszokott értelmezések sorába. A tizenegy vers értelmezése (válogatás az irodalmi és nyelvészeti folyóiratokban eddig már megjelent cikkeiből) a legnagyobb példája annak, hogy milyen sokféleképpen s milyen sokoldalúan, de mindig az értelmi és érzelmi élmény szoros egységében kell elemezni, értelmezni a verset. A szerző ugyanakkor figyelmezteti tanártársait arra, „hogy bárminő szintű s bárminő megközelítésű legyen is az értelmező elemzés, a világos szemléletű álláspont, a dialektikusan felfogott történetiség, a rendszeres nyelvi feldolgozás, a ki-munkált poétikai fogalomkincs, sohasem hiányozhat belőle.” (Utószó, 280. l.) Hogy aztán melyik szempontot helyezzük a középpontba, azt mindig maga a vers dönti el.

Ezzel a sajátos értekezési eljárással, ugyanakkor magas feszültségű lírai átéléssel értelmez Németh G. Béla tizenegy hasonló élménykörü verset. Mi ez az élmény, melynek alapján összekapcsolhatjuk a költeményeket? Legtöbbször

az emberi élet válsághelyzetei: a válság kiváltotta kiáltás, könyörgés, szorongás, költői számvetés, lét-nemlét problémája. Tekinthetők egyetlen verstípusnak is, mely történetiségében áttekinthető, nyomon követhető irodalmunkban, Balassától József Attiláig, s igazán a XX. század lirájára jellemző, amikor a személyiség válsága szinte egyetemes problémává nőtt. A kötetet bevezető nagyobb tanulmány e válságélményből fakadó, „önmegszólító” verstípussal foglalkozik, dialektikusan vizsgálva, filozófiai, esztétikai és nyelvi feldolgozásban, s arra figyelmeztet, a XX. századi ember válságérzete még korántsem megoldott probléma. A további versértelmezések is e témakörhöz kapcsolódnak: Balassi Bálint: Adj már csendességet...; Kölcsey: Elfojtódás; Petőfi: Itt van az ősz...; Arany: Évek, ti még jövendő évek; Vajda: A vaáli erdőben; Babits: Ősz és tavasz között; Babits: Balázsolás: József Attila: Talán eltűnök hirtelen... – nehéz a szebbnél szebb versek és elemzések közül választani.

Talán az egyik legfigyelemreméltóbb értelmezés a Balassi-könyörgésé. (Már a vers kiválasztása is rendhagyó, s itt hívja fel figyelmünket a szerző arra, hogy milyen veszélyesen egyoldakúvá, sematikusává válhat egy-egy költőnk bemutatása a tanítási órán, éppen a szöveggyűjtemények elavult

versválogatásai miatt. Erre egyébként nemcsak Balassi, Ady és József Attila is jó példa lenne!) Németh G. Béla többek között bebizonyítja, hogy nem szükséges minden esetben az életrajzi, keletkezéstörténeti kiindulás, mert „ami megértéséhez szükséges, mint a remekművekben legtöbbször, benne foglaltatik a versben.” (75. l.) E szokványos megközelítés helyett, az elemzés először megjelöli a verstípust (ez a vers: könyörgés), majd a versszerkezet meghatározójának (a könyörgés lelki logikája) és tagolásának (lélektani triptichon) kifejtése, végül az életrajzi kulcsfogalom, korszellem, a kortípus meghatározása következik. Mindez a tartalom és forma magától értetődő komplex vizsgálatában, s kitekintéssel a vers mai átélése felé, korántsem lezárta, de állandó problémafelvetéssel.

Igy készlet bennünket is, tanártársait, problémák felvetésére, gondolkodó elemzésre, – nyitott kérdéseket is hagyva. E verselemzéseket olvasva nyilvánvalóvá válik előttünk, hogy nincs régi vers és modern vers, csak jó vers és rossz vers. Az igazi nagy művek időtállóak, s értékük, egész mondanivalójuk a történelem folyamataiban mutatkozik meg. „Ézért kell minden kornak és minden nemzedéknek újra értelmeznie őket.” (281. l.)

Dr. Sebéné dr. Madácsy Piroska

TANÍTVÁNYAINKNAK AJÁNLOHATJUK!

Erdélyi István–Sugár Lajos–Zsebezény György:

VULKÁNOK TÖVÉBEN, VULKÁNOK TETEJÉN

Azok a felső tagozatos tanulóink, akik karácsonyi ajándéknak a Természetbúvárok Könyvespolca sorozatának ezt a legújabb kötetét kapták, bizonyára már ki is olvasták a téli szünetben. Nincs olyan diák, akit ne érdekelnének azok a kérdések, amelyekre a tudományos igényű írt érdekes könyv válaszol: Mi történik a föld mélyén?, Miről mesélnek a hamuba temetett városok?, Mit köszönhet az emberiség a vulkánoknak? stb.

Felsorolni is sok lenne, hogyan és hány tantárgy tanításában tudjuk felhasználni a könyv által nyújtott ismereteket és érdekes képeket. A történelemtől a kémiáig, szinte minden területen segítségül szolgál a pedagógusnak a tanításban, a tanulónak a tanulásban.

(Móra Ferenc Könyvkiadó, 1977.)

A KÉK RÉNSZARVAS (Karjalai finn népmesék)

6–10 éves tanulóink számára ismerős a mesék csodálatos világa. A kék rénszarvas című mesekönyv mégis szokatlan népmesei világba ka-

lauzolja el őket. A karjalai finn népmesék sajátos élményvilággal, tanulságos, fordulatos mesetörténeteikkel bővölik el a gyermekeket. A mesékben megrajzolt varázsos erdei tájak más népek környezetét tárják a gyermeki fantázia elé. A magyar népmesék világával, sajátos vonásaival összehasonlítva értékes megfigyelésekhez juttathatjuk a tanulóinkat.

Fabricius Ferenc értő fordításában, *Révész Napsugár* művészi rajzaival mutathatjuk be tanítványainknak a mesegyűjteményt.

(Móra Könyvkiadó, Budapest, 1977.)

Veress Miklós:

HÖREGGEL

Sokszíniú gyermekvers-irodalmunk új kötettel gazdagodott. A *Höreggel* versei, versfüzérei sokszor groteszk játékkal vezetik el a gyerekeket kis világuk különböző tájaira. Játékos szövegek, változatos ritmus biztosítja a versolvasás élvezetét. Egy-egy jól választott költemény óránkba beépítve is elősegíti a tanulók versek iránti érdeklődését. Anyanyelvi óráinkat pedig színesebbé, hangulatosabbá tehetjük velük. *Veress Miklós* versei erre sok lehetőséget nyújtanak. Élünk vele!

(Móra Könyvkiadó, Budapest, 1977.)